

گوشه‌ای از خدمات ایران باستان به تمدن جهان

نخستین
نصرت آنکه مشکوئی
عضو شورای عالی باستان‌شناسی

شناختن تاریخ تمدن ایران از ادوار پیش از تاریخ و بررسی پیشرفتهای صنعتی و هنری آن در قرون گذشته بر تمام علاقمندان و فرزندان این مرزوبوم لازم و واجب است، تا همانطوریکه بنام بلند کشور عزیز خویش افتخار میکنند بهنرهای ملی سرزمین نیاکان خود نیز مباحث نمایند تا از این طریق بنخدماتیکه ایرانیان در گذشته بعالم بشریت و تحکیم بنیان تمدن امروز جهانی نموده اند پی برده و آگاهی حاصل نمایند.

آشنائی بر حدود وسیع ایران باستان و مرزهای دیرین کشور بهترین و قطعیتترین سند عظمت این آب و خاک در اعصار گذشته

است. تا آنجا که اطلاع داریم حدود ایران در زمان شاهنشاهی هخامنشی که از سال ۵۴۶ قبل از میلاد آغاز میشود و در زمان شاهنشاهی داریوش بزرگ (۵۲۱ قبل از میلاد) و خشایارشا (۴۸۶ قبل از میلاد) از ماورای ترکستان تا بلاد یونان و از هند تا حبشه بوده است.

این نکته گذشته از اینکه در الواح زرین دره عباس آباد همسدان و الواح زرین و سیمین تخت جمشید که در گوشه جنوب غربی ایوان تالار بارکاخ آپادانا کشف شده و به ثبوت رسیده است، در کتاب مذهبی تورات و نوشته‌های مورخین یونانی هم تصریح گردیده است.

شاهنشاهان هخامنشی بمنظور حفظ کشور خویش و اولویت و سیادت که در جهان آنروز داشتند ناچار بودند که همواره با کشورهای مقتدر و همسایگان قوی دست و پنجه نرم نمایند، و با آنکه اغلب در معرض تاخت و تاز و هجوم قبائل مختلف قرار میگرفتند و خاک کشورشان جولانگاه میدان ستیز و جنگ بود، با وجود این باتکاء خصائل نژادی و تعلیمات جنگی و نیروی روحی و فضائل اخلاقی و بزرگ منشی و بالاخص فداکاری شاهنشاهان کشورگشا در حفظ موقعیت جغرافیائی و شاهراههای تجارتهی و کاروانی و استقرار روابط سیاسی باملل عالم آنروزی کوشش وجد وافی بکار میبردند.

بدیهی است در نتیجه همین عوامل و ثبات اوضاع سیاسی و اداری است که موجبات پیشرفت تمدن ایران باستان و تجلی و گسترش و اشاعه آن در سایر کشورهای آنروزی جهان فراهم گشت.

از علل و عوامل مهم سیاسی و اجتماعی که در انتشار افکار و سرایت فرهنگ و تکوین پدیده‌های درخشان علمی ایران در جهان آنروز مؤثر واقع شده بود در مرتبه اول باید بکوشهای علمی و تجاری و تصادفی ویرانه‌های شوش (پایتخت زمستانی هخامنشی) و کشورهای مجاور ایران اشاره نمود، زیرا با پیدایش و کشف آثار زیر خاکی و ساختمانهای وسیع و اشیاء و آلات سفالی رنگین و منقش و مجسمه‌های استخوانی و سنگی و گلی و ظروف و امهار و هزاران لوازم زینتی و آلات و ادوات برنزی و اسلحه و بالاخص کتیبه‌های

تاریخی والواح نبشته سنگی و گلی باب مستندی در تاریخ هنر و صنعت قبل از میلاد مفتوح گردید و در نتیجه همین حفاریات است که دامنه تاریخ صنعتی ایران تا هفت هزار سال قبل ثابت و محقق شده است.

پیش از آنکه حفاریاتی بوسیله باستان شناسان در اراضی تخت جمشید (فارس) و شوش و هفت تپه (خوردستان) و تپه حصار (دامغان) و تپه کیان (نهابوند) و چراغعلی تپه (مارلیک حوالی رودبار گیلان) و تپه حسنلو در آذربایجان و نواحی دهلران و دلفان در کردستان و سایر مناطق تاریخی بعمل آید، برخی از دانشمندان و محققین تاریخ تمدن را عقیده بر این بود که قسمت عمده صنایع اولیه ایران از تمدن ملل جلگه بین النهرین اخذ و کسب گردیده است، لیکن کشفیات سالهای اخیر و اسناد گرانبهایی که در داخل فلات کنونی ایران بدست آمد گذشته از اینکه نظریه فوق را نقض نمود، طولی نکشید که با بررسیهای تاریخی و مطالعه در آثار اکتشافی و سنگ نبشته ها و مقایسه انواع هنرهای باستانی ایران با آثار ملل همجوار بالعکس این نکته بظن قوی ثابت شد که مبانی تمدن از فلات ایران رو بمغرب و جلگه بین النهرین رفته است و ایران خود قدیمترین مهد تمدن دنیای قدیم بوده است. عده ای از محققین درباره ایران باستان چنین اظهار عقیده نموده اند:

«سرزمین ایران را مرکز ماقبل تاریخ دانسته و فلات آنرا سرچشمه تمدن صنعتی عالم میدانند، بنا بر این ایران از جنبه پیدایش صنایع خدمت عظیمی بدنیای نموده و در نتیجه نفوذ و جلوه هنری آن در جهان صنعت آشکار و هویدا است.»

کوشهای علمی هیأت فرانسوی بریاست آقای پروفیسور رمان گیرشمن R. Ghershman در خلال سالهای ۱۳۱۳-۱۳۱۶ خورشیدی در قبور و تپه های سیالک کاشان که در سه کیلومتری جنوب غربی شهر و سر راه کاشان بقصبه تاریخی فین واقع شده است شامل کشف قدیمترین آثار دوره حجر و ادوار بعد میباشد.

از گورستان پای تپه آن آثار سفالی فراوانی بدست آمده است، همچنین در برخی از طبقات اراضی این منطقه قدیمترین آلات و ادوات سنگی صیقلی

شده مانند تبرهای سنگی کشف گردیده است، باپیدایش این آثار که متعلق به بشر اولیه می‌باشد، این نکته به ثبوت رسیده است که منطقه سیالک کاشان در عداد قدیمترین مناطق فلات ایران محسوب میشود. و از نظر دارا بودن گنجینه آثار گرانبهای ماقبل تاریخ ذخائر عظیمی برای تمدن ملل آنروزی جهان بشمار است. بنابراین مهمترین آثار تمدن ایرانیان در دوران طولانی سه هزار ساله‌ای که تقریباً از چهار هزار تا هزار سال قبل از میلاد طول کشیده ظروف سفالی نقاشی شدهٔ زیبایی می‌باشد که شناسائی و معرفت بسیاری از آنها برای مردمان دوران کنونی اولین بار از ایران و سرزمین شوش حاصل شده، بدیهی است مبادلات فرهنگی و تجاری از طریق ایران در عهد باستانی که لقب پل آسیا بفلات بزرگ ایران داده شده بود و در حکم شاهراه طبیعی بشمار میرفت در انعکاس و سرایت این آثار و میراث فرهنگی ایران در کشورهای مجاور امری طبیعی بوده است.

بسیاری از ظروف و اشیاء لوازم متنوع و متعدد دیگری که در ضمن حفاریات در اماکن قدیمی و باستانی کشف و از زیر خاک بیرون آمده است، اگر از نظر فنی و هنری در عداد ظریفترین و ارزنده‌ترین ظروفی که تا کنون در جهان صنعت ساخته شده نباشد لااقل میتواند در عالم هنر با آنها برابری نماید، مجسمه‌های برنزی حیوانات و انسان که در نقاط پراکنده لرستان بدست آمده و اینک در نزد باستانشناسان بظروف برنزی لرستان شناخته و مشهور شده است از لحاظ زیبایی و ظرافت و شکیل بودن در حکم هنرهای ظریفه عهد باستان است و از دقت در گنجینه آثار زیویسه و لرستان میتوان باسانی بمقام هنری و هنرمندی صنعتگران آن که در این زمینه سرمشقی برای عالم زیبایی و هنر آنروز بودند آگاهی حاصل نمود. تصاویر و اشکال جالب توجه دیگری که از ادوار ما قبل تاریخ در نواحی کوهستانی و مرتفع ایران یافت شده مانند مجسمه‌های بزرگ سنگی و کله گاو مانند با خطوط تصویری ایلامی نماینده و مظهر جمال پرستی و تزئین صانعین با ذوق آن می‌باشد، و در این زمینه است که در یونان قدیم اینقبیل صنایع ظریف فلات ایران مقدمه و

عامل و سرمشق هنر تزئینی آنان شده است. از خصائص صنایع باستانی ایران در مرتبه اول رنگ آمیزی و متناسب بودن و تجسم مناظر و صورت آرائی حیوانات و انسان و روشن بودن اشکال میباشد، لطف دیگر ساخته ها و پرداخته های عهد باستان سادگی و آرایش در منسوجات است که نماینده صبر و شکیبایی و دقت و مراقبت صنعتگران بلند همت آن میباشد. چون ادامه خدمات ایران باستان به تمدن عمومی دنیا از دوران مادها (۷۰۸ - ۵۵۰ قبل از میلاد) که تمدن آنان میراثی از معارف اقوام آشور و اورارتو و ساکنین نواحی دریاچه اورمیه (رضائیه کنونی) بوده است آغاز میشود و سپس در دوران هخامنشیان و ادوار بعد تا قبل از اسلام ادامه داشته است، (بلاخص از نظر معماری و ساختمان و انشاء بناهای مذهبی (آتشکده) و اجراء و گسترش امور مذهبی و اخلاقی و اداری و نظامی و اجتماعی و اقتصادی و عدالت پروری) و بسیار مؤثر اتفاق افتاده است لذا بحث آنرا بزمان دیگر موکول می کنیم. برای حسن ختام این مقاله بنوشته دو تن از دانشمندان و محققین ایران شناس آقایان پرفسور رمان گیرشمن فرانسوی^۱ و پرفسور ج. ه. آیلیف^۲ (مدیر موزه لیور پول انگلستان) بنقل از کتاب « پریفکس تافیلیپ » استناد

۱- هخامنشیان نخستین کسانی بودند که وحدت ایران را تحقیق بخشیدند، همچنان که آنان نخستین پادشاهانی بودند که وحدت عالم شرقی را وبه عبارت دیگر جهان تمدن را که عناصر مختلف آنرا تحت یک نظارت سیاسی که هیچگاه سابقه نداشت بهم مرتبط ساختند و تأمین کردند. ملت ایران که باوجود اختلاف نژادی یا بعرضه ظهور گذاشت از هرج و مرج زبانها و تمدنها فاتح بیرون آمد. ایرانیان نه تنها شاهنشاهی جهانی را تأسیس کردند بلکه بایجاد تمدن جهانی که منطقه نفوذ آن وسیع بود موفق آمدند. ایرانیان همچنانکه در اداره امور ممالک توفیق یافتند در اقتصاد و بازرگانی نیز موفق آمدند. تحقیقات جدید ثابت می کند که ممالک دور دست که بر اثر توسعه کشور هخامنشی بدان پیوسته بودند، تحت نفوذ خیر خواهانه هخامنشیان عمیقاً تحول یافتند مانند خوارزم و دیگر ممالک که در مدت سه قرن و نیم از صلح برخوردار بودند، و این حادثه ای نادر در تاریخ نواحی شرقی در این عصر بشمار میرود، در این مدت ناحیه مذکور بتوسعه حقیقی از لحاظ عمران و کشاورزی مشغول بود، در همان عهد طرز آبیاری بوسیله قنوات زیرزمینی از جمله در واحدهای جنوبی مصر معمول گردید، هنر هخامنشی بتواحدی بسیار دورتر از سرحداتی بقیه در صفحه بعد

می‌جوئیم، پامیدوار است که در طی مقالات آینده خدمات ایران را از جنبه معماری و حجاری و سایر هنرهای ظریفه با اشاره بعلمت‌العلل این پیشرفت‌ها بعرض خوانندگان گرامی این مجله ارزنده برساند .

بقیه پاورقی از صفحه قبل

ایران رسید ، نفوذ آنرا در مصر ، قبرس ، سواحل بعرا سود ومخصوصاً در سکاکیان میتوان دید . هخامنشیان محیطی مساعد برای توسعه علم بوجود آوردند . نقل از کتاب ایران از آغاز تا اسلام پرفسور گیرشمن فرانسوی ترجمه آقای دکتر محمد معین استاد دانشگاه تهران ص ۱۹۶ .

۲ - ایران هم با آنچه انجام داده وهم با آنچه درانجام آن شکست خورده به پیشرفت بشریت کمک کرده است. ایرانی در زمینه موقیت های هیئت نیزایده آلهامی جدید برای نوع بشر ایجاد کرده، این ایده آل عبارت از اداره خوب وشایسته جهان ، با حداکثر اتحاد و بهم بستگی توام با کاملترین میزان آزادی برای پیشرفت فرد ، در سازمان بزرگتر اجتماع است. ایرانیان یک سلسله اعجابهایی برای دنیای باختر بوجود آوردند . در روزگار قدیم برای نخستین مرتبه بفکر ایجاد یک امپراطوری افتادند وسازمانی بوجود آوردند که می‌بایست دوام کند، زندگی ملی جدیدی بوجود آوردند که برای باختر زمین منتهی درجه اهمیت رادارد. نقل از زیر نویس ترجمه کتاب میراث ایران باختصار فصل اول ص ۳۳ - ۳۴